

Krátke písomné pramene k dejinám vinohradníctva a vinárstva¹

Eva Benková (ed.)

Edičné poznámky

Originály transkribovaných archívnych dokumentov sú uložené v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, vo fonde Panstvo Červený Kameň 1. Jednotlivé dokumenty sú systematicky fóliované v rámci konkrétnych úložných jednotiek (fasciklov, resp. škatúl). Po obsahovej stránke ide o dispozíciu pre obaračku, súpis panských vinohradov a pracovnú zmluvu medzi vincúrom a hospodárskou správou panstva.

Dispozícia pre obaračku z roku 1791 chronologicky rozvrhuje vinobranie v prídomových vinohradoch a vinohradníckych honoch v extraviláne chotárov jednotlivých mestečiek a dedín na červenokamenskom panstve. Regulácia oberania viniča vyplývala z princípu subordinácie, t.j. najprv sa obaračka začala vo vinohradoch richtára, prísazných a viničných majstrov, cirkvi, príp. vinohradoch, ktorými disponovali členovia rady mesta Trnavy a ostatní mešťania z tohto slobodného kráľovského mesta, následne pokračovala v panských vinohradoch a nakoniec boli oprávnení vykonať zber úrody aj poddaní vo vinohradoch prináležiacich k usadlostiam, ktoré užívali. Napriek stručnému obsahu dokument poskytuje základný prehľad o lokalizácii pálfiovských vinohradov v konkrétnych sídlach domínia. Na konci 18. storočia vlastnili tunajší zemepáni vinohrady v Častej, Suchej nad Parnou, Borovej, Budmericiach, Doľanoch, Vištuku a Dolných Orešanoch.

Druhý prepisovaný archívny prameň pochádza z roku 1773 a ide o súpis panských vinohradov. Nomenklatúra všetkých vinohradov pod správou domínia umožňuje na základe komparácie s kartografickým materiálom a inými písomnými prameňmi identifikovať umiestnenie predmetných vinohradníckych záhonov. Súpis uvádza rozlohu vinohradov v tzv. kusoch (nem. Stücke), hoci v 18. storočí sa plocha vysadená viničom merala v kopáčoch vinohradov.

Posledný dokument z roku 1761 predstavuje vzorový príklad pracovnej zmluvy uzavretej medzi správou panstva Červený Kameň a námezdným vinohradníckym robotníkom (vincúr, nem. Bestandler).

Zásady prepisu

Z hľadiska grafickej úpravy prepisu sa snažíme dodržať formálne členenie pôvodného textu.

Interpunkciu používame podľa myšlienkového obsahu a významu viet. Rešpektujeme pravopisný a gramatický úzus doby vzniku prameňov. Vo všeobecnosti sa usilujeme iba o minimálne zásahy do pôvodného textu. Ide najmä o písanie veľkých, resp. malých litier podľa súčasných pravidiel latinského, nemeckého a maďarského jazyka. Priamo v texte rozpisujeme a kurzívou v okrúhlych zátvorkách pri ich prvom výskyte uvádzame plné znenia skrátených slov. Litery *j̄*, *ȳ*, *ö*, *ő*, *ü*, *ű* píšeme jednotne v tvare *j̄*, *ö*, *ü*. V prípade mien šľachticov používame ich dobový tvar.

V poznámkovom aparáte uvádzame pri lokálnych názvoch dnešné pomenovania jednotlivých sídel a okres, do ktorého v súčasnosti administratívne prislúchajú.

Pre určenie poradia jednotlivých dokumentov sme zachovali numerickú postupnosť úložných jednotiek.

¹ Edícia prameňov je výstupom projektu „Agrikultúra Malých Karpát v 17. a 18. storočí – výskum archívnych prameňov k dejinám vinohradníctva a vinárstva na panstve Červený Kameň“ – Grant Univerzity Komenského č. UK/518/2012.

Edícia textov

Dispozícia pre obaračku vo vinohradníckych honoch na panstve Červený Kameň z roku 1791

Originál je napísaný na oboch stranách jedného listu papiera v latinskom jazyku. Je uložený v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, vo fonde Panstvo Červený Kameň 1, pod inventárnym číslom 760, v škatuli číslo 174. Je označený ako fólia 15.

(fol. 15)

Anno 791 die 2. 8.^{bris} in castello Szuhensi seqvens est facta dispositio vindemialis in promonthoriis i. (*incliti*) dný (*dominii*) Vörösskeő².

Csasta³

13. 8.^{bris} iudex, iurati, mmgri (*montium magistri*) }
 14. d^o dñium (*dominium*) R. P. (*Rudolphi Palffy*) } hortenses
 16. d^o in communi

17. iudex, iurati, mmgri, ecclesia }
 18.º dñia (*dominia*) } in promonthorio
 22.º in communi

Kapolna⁴

17. 8.^{bris} ecclesia, iudex, iurati
 18. d^o in communi

Szuha⁵

12. 8.^{bris} dñi (*domini*) senatores et c. (*ceteri*) Tyrnav. (*iae*) }
 13. d^o in communi } Rozsa hegy
 10.º d^o iudex, iurati, mmgri }
 11. d^o dominia } Spigl et Jungberg
 12. d^o in communi

² Panstvo Červený Kameň.

³ Častá, okres Pezinok.

⁴ Kaplná, okres Senec.

⁵ Suchá nad Parnou, okres Trnava.

Borowa⁶

- 10.° 8.^{bris} iudex, iurati, mmgri }
 11.° d° dominia } hortenses
 13. d° in communi
 14.° d° ecclesia, iudex, iurati, mmgri }
 14. d° dominia } in promontorio
 16. d° in communi }

Pudmericz⁷

- 10.° 8.^{bris} iudex, iurati et c. }
 11. d° in communi } novas
 15. d° iudex, iurati, mmgri et c. }
 16. d° dominium R. P. } in promontorio
 17. in communi }

Ompitall⁸

11. 8.^{bris} iudex, iurati, mmgri et c. }
 12. d° dñium F. P. (*Francisci Palffy*) } hortenses
 13. d° in communi }
 14. d° iudex, iurati, ecclesia, mmgri }
 15. d° dominia } in promontoria
 18.° d° in communi }

*(fol. 15v)*Longovilla⁹

- 14.° d° iudex, iurati, mmgri }
 15. 8.^{bris} in communi } promonth.

⁶ Borová, okres Trnava.⁷ Budmerice, okres Pezinok.⁸ Doľany, okres Pezinok.⁹ Dlhá, okres Trnava.

Dubowa¹⁰

13. a 8. ^{bris} iudex, iurati, mmgri	}	hortenses
14. d ^o in communi		
19. 8. ^{bris} iudex, iurati, mmgri	}	promonth.
20. a d ^o mmgri, dnia		
24. in communi		

Vistuk¹¹

14. o 8. ^{bris} iudex, ecclesia, iurati, mmgri.	}	in antiquo
15. d ^o in communi		
20. d ^o iudex, iurati, mmgri	}	in novis
22. d ^o dominia		
25. d ^o in communi		

Alsó Dióss¹²

19. o 8. ^{is} iudex, iurati	}	novas
20. d ^o in communi		
23. d ^o ecclesia, iudex et iurati	}	in promonth.
24. d ^o dominia		
28. o d ^o in communi		

Kossolna¹³

17. 8. ^{bris} iudex, iurati
18. d^o in communi

¹⁰ Dubová, okres Pezinok.

¹¹ Vištuk, okres Pezinok.

¹² Dolné Orešany, okres Pezinok.

¹³ Košolná, okres Trnava.

Original je napísaný na oboch stranách jedného listu papiera v nemeckom jazyku. Je uložený v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, vo fonde Panstvo Červený Kameň 1, pod inventárnym číslom 760, v škatuli číslo 174. Je označený ako fólia 13.¹⁴

(fol. 13)

Anno 1791 den 2.ten October ist in Dürnbacher Kastell folgenden Weinloßens Verordnung und Anstalten für in der Pýberspurger Herrschafft befindlichen Weiber gen getroffen und festgesetzt worden.

Schattmansdorf

13. 8. ^{ber} der Richter, Geschwornen und Bergmeisters	}	in die Hofweingarth.(en)
14. 8. ^{ber} gnäd.(ige) Herrschafft R. P		
16. 0 d ^o in gemeinschaftlichen		
17. 0 8. ^{ber} der Richter, Geschwornen, die Kirche und Bergmeister	}	in den Gebürg
18. 0 d ^o die gnäd. Herrschafften		
22. a d ^o in gemeinschaftlichen		

Kappeln

17. 0 8.^{ber} die Kirche, Richter und Geschwornen
 18. 0 d^o in gemeinschaftlichen

Dürnbach

12. 0 8. ^{ber} die Rathsherrn der k. (öniglichen) Freystadt Týrnau und übrige	}	Rozsa hegy
13. 0 d ^o in gemeinschaftlichen		
10. 0 d ^o der Richter, Geschwornen und Bergmeisters	}	Spigl und Jungberg
11. d ^o die gnäd. Herrschafften		
12. 0 d ^o in gemeinschaftlichen		

¹⁴ Ide o nemeckú mutáciu dispozície pre obaračku vo vinohradníckych honoch na panstve Červený Kameň z roku 1791.

Borowa

- 10.º 8.^{bris} der Richter, Geschwornen und Bergmeister }
 11.º d^o die gnäd. Herrschafften } in Hofweingarth.
 13.º d^o in gemeinschaftlichen }
 14.º d^o die Kirche, Richter, Geschwornen und Bergmeisters }
 14.º d^o die gnäd. Herrschafften } in den Gebürg
 16.º d^o in gemeinschaftlichen }

Pudmeritz

- 10.º 8.^{ber} der Richter, Geschwornen et c. (*eteri*)
 11.º d^o in gemeinschaftlichen
 15.º d^o der Richter, Geschwornen, Bergmeister et c. }
 16.º d^o der gnäd. Herrschafft R. P. } in den Gebürg
 17.º d^o in gemeinschaftlichen }

(fol. 13v)

Ompitall

- Den 10.º 8.^{ber} der Richter, Geschwornen und Bergmeisters }
 Den 12. 8.^{ber} der Herrschafft F. P. } Hofweingarth.
 13.º d^o in gemeinschaftlichen }
 14.º d^o der Richter, Geschwornen, Kirche und Bergmeisters }
 15.º d^o Herrschafften } in den Gebürg
 18.º d^o in gemeinschaftlichen }

Langendorf

- Den 14.º 8.^{ber} der Richter, Geschwornen und Bergmeisters }
 Den 15. d^o in gemeinschaftlichen } in den Gebürg

Dubowa

- Den 13.º 8.^{ber} der Richter, Geschwornen und Bergmeisters }
 14.º 8.^{ber} in gemeinschaftlichen } Hofweingarth.
 19. d^o der Richter, Geschwornen und Bergmeisters }
 20.º d^o die Herrschafften } in den Gebürg
 21. d^o in gemeinschaftlichen }

Vistuk

- Den 14. 8.^{bris} der Richter, Kirche, Geschwornen und Bergmeisters }
 15.º 8.^{ber} in gemeinschaftlichen } in alten Weingarten
 20.º d^o der Richter, Geschwornen und Bergmeisters }
 22.º d^o die gnäd. Herrschafften } in neuen Weingarten
 25.º d^o in gemeinschaftlichen }

Untere Nußdorf

- Den 19.º 8.^{ber} der Richter und Geschwornen }
 20.º d^o in gemeinschaftlichen } in neuen Weingarten
 23.º d^o die Kirche, Richter und Geschwornen }
 24.º d^o die gnäd. Herrschafften } in den Gebürge
 28.º d^o in gemeinschaftlichen }

Kößelsdorf

- Den 17.º 8.^{ber} der Richter und Geschwornen }
 Den 18. October in gemeinschaftlichen } Dubniky

Súpis panských vinogradov na Červenokamenskom panstve z roku 1773

Originál je napísaný na oboch stranách jedného listu papiera v nemeckom jazyku. Je uložený v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, vo fonde Panstvo Červený Kameň 1, pod inventárnym číslom 773, v škatuli číslo 177. Je označený ako fólia 18.

(fol. 18)

Anno 1773. auf Pýberspurg

Specification deren samentlichen herrschafftlichen Weingarten. Als. Stuckh

In Schattmanstorffer Teren

beÿn obern Herrschafft Hauß	1
beÿn untern Herrschafft Hauß	2
Gillische Weingarten	1
so genante Speth	1
Nova Hora	1
Rusova	1
Große Junak auf der Dubawaner Seithen	1
Klein Junak deto	1
Sarga Berg deto	1
so genante Hofferský	1
beÿn Brückl	1

In Ottenthaller Teren

Stara Hora	1
In Achtl genandt	1
Bodworna	1
Klein Teüchtl	1
Groß Teüchtl	1

In Longendorffer Teren

so genante Laytna	1

In Nustorfer Teren

so genante Schajba	1

In Dürnbacher Teren

so genante Spigl	1
Krefften 2 Stuckh seynd angebauet worden	-
	Latus 20

*(fol. 18v)*In Zwoncsiner Teren

Vessela genant seynd angebauet worden 5 Stuck	-

In Borowaner Teren

dortige Krefftten genant	1
so genante Große Weingarten	1
Hofweingarten	4
Spigl oder Gillische genant	1

In Pudmerizer Teren

Kleine Krefftten	1
Große Spiegl	1

In Vistuker Teren

Neün Weingarten genant	2

In Dubawaner Teren

Kapelner Virl	1
Untern Teüchtl	1
Obern Teüchtl	1
Untern Koligran	1
Obern Koligran	1
Klein Kolch gruben	1
	Summa 36

Zmluva panstva s vincúrom Jánom Garbarom z roku 1761

Originál je napísaný na papieri v nemeckom jazyku. Je uložený v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, vo fonde Panstvo Červený Kameň 1, pod inventárnym číslom 1105, v škatuli číslo 237, časť 5. Je označený ako fólia 40.

(fol. 40)

Anno 1761

Convention des herrschaff.(*tlichen*) Bestandlers Joan.(*nis*) Garbars, welcher in dem Unteren Herrn Haus Weingarthen verrichte fleisige Arbeith zu empfangen haben wirdt, als.¹⁵

An bahren Geldt	35 fl. (<i>florenos</i>) ¹⁶
Von 630 alten Gruben ¹⁷	3 fl. 15 d. (<i>denarios</i>)
810 neien d ^o a d. 50	4 fl. 5 d.
Von 3000 Stöckhen spitzen ¹⁸	60 d.
Vor grinen Arbeith ¹⁹ a d. 10	3 fl. 50 d.
Vor Steckhen ziehen ²⁰ a d. 2	70 d.
Item Khorn trey Metzl	_____
	47 fl.

Pýberspurg den 1mo Januar 1761.

Paull Bellositz Hofrich.(*ter*) Manu propria.

¹⁵ Zmluva sa týka vykonania istých vinohradníckych prác. Bližšie k rozvrhu vinohradníckych a vinárskych prác v Malokarpatskej vinohradníckej oblasti pozri: MV SR, Štátny archív Bytča, fond Illésházy Trenčín, Panstvá a majetky Košeca, Likava, Rohovce, Svätý Jur, Borovce a Horné Lovčice, Veľké Bedzany, 1648 – 1833, X. – 1. Staršie spisy, inventárne číslo 1, škatuľa 1.

¹⁶ Ide o uhorský florén/ zlatý, ktorý obsahoval 100 uhorských denárov.

¹⁷ Kopačka.

¹⁸ Príprava (zašpicatenie) viničných kolov (štekov).

¹⁹ Zelené roboty.

²⁰ Vyťahovanie viničných kolov.

Short Written Historical Sources on the History of the Viniculture and Viticulture

It is evident that primary sources are the best tool for studying history. Nowadays, lots of editions of the written economic sources are not at researcher's disposal.

We have presented three short primary historical sources, which deal with the vinicultural production in the Červený Kameň [Red Stone] Castle domain in the Little Carpathians wine region. Namely, the disposition for the vintage in the vineyards from 1791 (in Latin and German), the list of the manorial vineyards from 1773 and the contract of the domain's administration with one vineyard worker (in Slovak *vincúr*) from 1761.

These documents are stored in the Slovak National Archive in the archival fond The Domain Červený Kameň 1. These are written in German, Latin and some geographical appellatives are Slovak and Hungarian. The transcription has been done according to the transcriptional rules of the written sources from the early modern period.

Keywords: Červený Kameň Castle domain, viniculture, vineyard, disposition for vintage, list of manorial vineyards, vineyard worker

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

BENKOVÁ, Eva. Krátke písomné pramene k dejinám vinohradníctva a vinárstva. In *Štúdie o dejinách*. Historia nova 6. [online] Bratislava : Stimul, 2013, s. 155-165. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino6.pdf>